

■ На суісканне Дзяржаўнай прэміі Беларусі

ВЕСЦІ ГУТАРКУ З МАЛЕНЬКІМ ЧЫТАЧОМ...

...Выдатна ўмее пісьменнік Міхась Пазнякоў

Літаратура для дзяцей — жанр асаблівы. Каб кніга палюбілася маленькаму чытачу, яна павінна быць вясёлай, цікавай, забаўляльнай. А каб выданне адобрылі бацькі, яно мусіць не проста весяліць ды забаўляць, але і выхоўваць, пашыраць кругагляд, даваць новыя веды. Таму аўтару падчас бывае досыць складана знайсці тое самае залатое сячэнне паміж дыдактычным занудствам і пустымі бессэнсоўнымі жартачкамі.

Але думаецца, паэт, прэзаік, перакладчык, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў дакладна ведае рэцэпт паспяховай і запатрабаванай дзіцячай кнігі. Яго творы не залежваюцца на паліцах кнігарняў, не затрымліваюцца ў бібліятэчных сховішчах — іх чытаюць дзеткі разам з бацькамі, імі карыстаюцца выхавальнікі ў дзіцячых садках і настаўнікі пачатковых класаў. Нас ужо не здзіўляе заканамернасць: што ні новая кніга для дзяцей ад гэтага аўтара — чарговы поспех і чарговае прызнанне.

Таму намінаванне Міхася Паўлавіча на Дзяржаўную прэмію Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры — крок досыць уважаны і цалкам лагічны. І можна лічыць, што гэта не толькі і не столькі прызнанне высокай вартасці трох адзначаных кніг (пра іх крыху ніжэй), але і ў цэлым выказванне павагі да аўтара, які шмат гадоў працуе ў галіне дзіцячай літаратуры, умее праз кніжныя старонкі весці гутарку з маленькімі беларусамі, вучыць іх любіць родную зямлю, мову, маці, прыроду. Сённяшнія чытачы кніг Міхася Пазнякова — тыя, хто праз дзесяцігод-

дзі будуць працаваць настаўнікамі, журналістамі, урачамі. Яны стануць тварам краіны, у якой мы жывём сёння. І надзвычай важна, каб новыя пакаленні беларусаў мелі на паліцах якасныя, добрыя кнігі, з самага маленства вучыліся дабрыві, павазе да старэйшых, спагадзе і клопату пра жывёл.

Міхась Пазнякоў паказаў: словы можна не толькі запамінаць, вучыцца чытаць і пісаць, а з імі можна яшчэ і гуляць!

Кнігі Міхася Пазнякова, адзначаныя ў намінацыі на прэмію, можна разглядаць як паасобку, так і як адзін вялікі выдавецкі праект. Яны, як звёны ў ланцужку, з'яўляючыся самастойнымі, цесна знітаванымі паміж сабой. Так, кніга вершаў, лічылак, калыханак, смяшынак «У родным краі» (Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2009), сталася тым самым універсальным зборнікам, з якім маленькі чытач можа і весяліцца, і вучыцца. У кожным вершы, загадцы, нават скарагаворцы за яскравым фасадам хаваецца і глыбокі змест. Кніга даказвае: на-

ват вучачыся правільна вымаўляць гукі, можна вучыцца бачыць прыгожае, разумець прыроду і больш даведвацца пра свет. Як вам такія радкі: «У гародчыку чаромха расцвіла, / Пчоламі чаромха загула» ці вось такая паэтычная зарадка для маўленчага апарата: «Над возерам вецер лятае, / На хвалях лілеі люляе». А колькі розуму, досціпу і фантазіі ў смяшынках, шарадах і небыліцах з гэтай кнігі! Часам і даросламу цікава іх паразгадваць разам з дзецьмі.

Сапраўдным хітом продажаў у свой час стала наступная кніга аўтара — «Гульняслоў» (Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011). На яе старонках Міхась Пазнякоў паказаў, што словы можна не толькі запамінаць, вучыцца чытаць і пісаць, а з імі можна яшчэ і гуляць! І гэтыя гульні не менш захапляльныя, чым кіданне мяча, пераапраананне лялек ці «вайнушка». Варта толькі прыгледзецца, крыху падумаць — і слова атрымае зусім іншае значэнне. А можна пераставіць ці выкінуць толькі адну літару, нават націск — і перад намі зусім іншая, самастойная адзінка мовы. Гэтая кніга па сваім аздабленні і арганізацыі матэрыялу нагадвае школьны падручнік. Але гэта зусім не мінус выдання, хутчэй наадварот. Такі падыход крыху дысцыплінуе чытача: мы не проста жартуем і гуляем, мы вучымся. Але яркія сучасныя ілюстрацыі, сімпатычныя героі, што раз-пораз скачуць па старонках выдання, супакойваюць: не хвалойся,

дружа, гэта ж толькі ўяўная сур'ёзнасць, трэба перадусім весяліцца!

Зборнік казак і апавяданняў Міхася Пазнякова «Серабырыстыя чайкі» (Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2013) — ужо не такія вясёлы, ён не скіроўвае да гульні, а настройвае на роздум, павольнае чытанне. У кнігу ўвайшлі вершаваныя і прэзаічныя аўтарскія казкі, апавяданні, а таксама некаторыя з успамінаў мамы Міхася Паўлавіча пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Заўважце: разам з чытачом, які мог пазнаёміцца з першай кнігай колькі гадоў таму, нібыта пасталеў і аўтар, ён выбірае больш сур'ёзныя тэмы, піша творы большыя па аб'ёме і глыбейшыя па змесце. Надзвычай яркімі бачацца казкі Міхася Пазнякова, у якіх ён падае свае версіі з'яўлення на зямлі незвычайных серабрыстых чак, чорных буслоў. У гэтых аповедах — сапраўдны палёт фантазіі пісьмен-

ніка, якому хочацца верыць, бо надта ж прыгожая легенда!

Упэўнена, гэтыя і іншыя дзіцячыя кнігі Міхася Пазнякова — выдатны набывак для кожнай хатняй бібліятэкі. Спадзяюся, аўтар і надалей будзе прысвячаць доўгія гады творчасці маленькім чытачам, радаваць нас цікавымі і забаўляльнымі тэкстамі. Пісьменнік, безумоўна, заслугоўвае Дзяржаўнай прэміі краіны: за яго спінай — багатыя традыцыі айчыннай літаратуры для дзяцей, а ў яго постаці ўвасабляюцца памкненні многіх творцаў, якія і сёння пішуць дзіцячыя кнігі. Яны дакладна ведаюць, што гэта справа сур'ёзная і адказная. Можна нават сказаць больш: гэта справа дзяржаўнай значнасці.

Марына ВЕСЯЛУХА.
vesialuha@zviazda.by

Яны з племені агузаў, скарыць якіх імкнучца каварных кыпчакі. Забіраюць у палон, робяць рабамі, зневажаюць і гвалтуюць людзей, што так прагнуць свабоды. Байджан, якая толькі што заручылася з Азерам, лепш памрэ, чым падзельці ложка са злосным ханам Гара-Мелікам. І сапраўды ж памірае... Але тут у барацьбу за яе ўключаюцца сілы каханьня.

Пра гэта расказваецца ў старажытнаюркскім эпасе «Кніга майго Дзеда Каркуда», які ўзяў за аснову для сюжэта кампазітар Палад Бюльбюль аглы. На яго думку, створаны больш за 1000 гадоў таму помнік пісьмовай культуры народаў Усходу даводзіць спрадвечную мудрасць: дзе і ў чым варта шукаць духоўнае апірышча народам, якія якісці дапамагаюць утрымацца і захавацца, і чаму варта звяртацца да сваіх каранёў. Да напісання гэтага балета кампазітар прыйшоў, калі ў сваёй краіне ўзначальваў міністэрства культуры.

Разумныя кнігі, якія прыадчыняюць таямніцы паходжання, — яшчэ і духоўнае апірышча для краін, а гэ-

та актуальна для маладых дзяржаў. Таму на мяжы XX і XXI стагоддзяў гэты балет прыходзіць на сцэну ў Азербайджане. У расійскія і беларускія тэатры ён прыйшоў, відаць, з-за імя кампазітара Палада Бюльбюль аглы, якога яшчэ з савецкіх часоў вельмі любілі як аўтара папулярных песень. А тут — балет, маштабны твор, які ў афішы штомесяц. Бяспройгрышны варыянт, каб забяспечыць аншлагі.

І сапраўды, калі хто хоча адкрыць Палада Бюльбюль аглы наноў як кампазітара акадэмічнай традыцыі, то твор «Каханне і смерць» дазволіць гэта зрабіць. Нездарма аўтар лічыць гэты балет галоўным у сваёй творчасці. Эпас патрабуе засяроджанасці — мы яе адчуваем ад самага пачатку, далей развіццё музыкі з яе разгалінаваннямі ў тэмы белага і чорнага сусветаў выбудоўвае ўсю драматычную канву: нават праз інструменты, якія «агучваюць» дзве гэтыя стыхіі. Насычаная галасамі і эмоцыямі тэма каханьня супрацьпастаўляецца лаканічнаму, стрыманаму, але настойліваму рытму ўварвання сіл смерці. Зма-

ганне гэтых стыхій за душы галоўных герояў прапісана самім аўтарам. Але яшчэ набыло патрэбнае эмацыянальнае гучанне ў аркестры, якім падчас прэм'еры кіраваў азербайджанскі дырыжор Эйюб Куліеў. Музыка — асобны герой пастаноўкі, яна вяла рэй у спектаклі яшчэ і таму, што не пазбаўлена таго каларыту, які скіроўвае да культуры краін Усходу (а гэта — справа тонкая, як мы памятаем).

За ўвасабленне ў беларускім тэатры балета «Каханне і смерць» узялася харэограф Вольга Костэль, якая ўпершыню выйшла на вялікую сцэну з маштабнай пастаноўкай. Спектакль сапраўды атрымаўся эпічным, дзе паступова развіваецца рамантычна-алегарычная гісторыя. Уся сутнасць яе паводле інтэрпрэтацыі Вольгі Костэль не толькі ў тым, дзе ўсё адбываецца, а ў тым, што мараль з усяго ўбачанага актуальная ў любой кропцы Зямлі. І крыху экзотыкі: павага да краіны паходжаньня балета захаваная перш за ўсё ў працы Кацярыны Булгакавай, мастака па касцюмах, якія героі мяняюць даволі часта. Свята Наўруз, калі Ай-

зера і Байджан напаткала каханне, — адзін вонкавы вобраз. Ворагі-кыпчакі маюць адрознае ад агузаў уваабленне, ханскі гарэм пераканаўчы. І нават у тых парах, якія танцуюць на баку сіл Каханьня і Смерці пазнаеш азербайджанскія строі. Пры тым, што супрацьстаянне белага і чорнага ў інтэрпрэтацыі харэографа падаецца канцэптуальным, хоць сам балет мог быць пастаўлены як абсалютна ўмоўнае і абстрактнае асэнсаванне тэм каханьня і смерці.

Аўтар хараграфіі была да гэтага схільная. Канструкцыя некаторых сцэн у балете даволі складаная, здавалася, што артысты занепакоеныя тым, як правільна выканаць усе задачы. Можна таму спектакль падаўся стрыманым у эмацыянальным складніку з боку выканаўцаў, але ж гэта толькі першыя паказы... Відэавочна, што беларускія прыхільнікі балета будуць з задавальненнем глядзець работу любімых артыстаў. Таму што ў партыі Байджан можна пабачыць Ірыну Яромкіну, Ганну Фокіну, Вікторыю Трэнькіну. Азера танцуюць Юрый Кавалёў, Ігар Аношка, Ягор Азаркевіч. У балете наогул шмат парных танцаў, складаныя падтрымкі, якія змяняюць адна адну, не дазваляючы разняволіцца. Перфекцынізм харэографа навідавоку: больш арыгінальнасці і эфектнасці, каб пазбегнуць спрошчанасці. У яе былі яшчэ задачы. Злучыць эпохі: далёкае мінулае і сучаснасць (таму што для глядача XXI стагоддзя). Злучыць часткі свету: каб усходняе адгукалася ў Беларусі.

Таму вечнасць тэмы выйшла на першае месца. І казначнасць узяла сваё: гісторыю ж трэба расказаць уцямна, а балет мала таго, што на-

сучаны персанажамі, яшчэ і мае вялікую колькасць масавых сцэн, якія раскручваюцца вакол магутнага дрэва, што ўвасабляе жыццё. Яно з падачы мастака-сцэнографа Аляксандра Касцючэнкі іграе яшчэ адну ролю ў спектаклі: можа спаць і прачынацца (дзякуючы асвятленню), засмучацца, падавацца калючым і змрочна-засохлым у стане кыпчакаў, расквітае ў гонар каханьня. Як жыве і кветка каханьня, што застаецца Байджан ад Азера. Таму па ходзе дзеяння кожны з глядачоў дадае ўласныя эмоцыі. А наш народ, як выяўляецца, вельмі чулівы.

Хто сумняваўся, што Паладу Бюльбюль аглы наладзяць авацыю? Хто сумняваецца, што спектакль будзе мець шчаслівы сцэнічны лёс? У нас любяць з каларытам. І ўсходняя тэма, у прыватнасці, у балете, прадстаўлена цудоўна не адным спектаклем. Нават лепш, чым беларускае, дзе з тэмай нацыянальнай гісторыі звязаны «Князь Вітаўт» кампазітара Вячаслава Кузняцова. І наогул беларускіх балетаў цяпер на сцэне — па пальцах пералічыць. Любая пастаноўка аўтаматычна становіцца падзеяй нацыянальнага маштабу (як яшчэ і «Маленькі прынц» Я. Глебава). Тэатру можна гэтым карыстацца. Тым больш што сярод нашых сучасных кампазітараў шмат тых, хто гатовы пісаць балеты для тэатра. І беларуская мелодыка стала б тым каларытам, за якім бы бачыўся ўсё ж Вялікі тэатр Беларусі, які носіць званне нацыянальнага. І кветкі ў нашых паданнях не менш таямнічыя.

Ларыса ЦІМОШЫК

■ Прэм'ера

ТАНЦЫ СА СМЕРЦЮ

Вярнуць каханую да жыцця — толькі ахвяраваўшы сабой

«Хэпі-энд» на ўсходні лад: хтосьці павінен памерці, каб зацвіла кветка каханьня для ўсіх людзей. Памірае Байджан — пакутне Азер. Ён ідзе на змову з цёмнымі сіламі, каб яны адпусцілі каханую... Дзве стыхіі — каханне і смерць — кіруюць усім у балете славутага азербайджанскага кампазітара Палада Бюльбюль аглы. Спектакль напрыканцы сезона з'явіўся ў афішы Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатры опера і балета Беларусі. І няўжо вы думаеце, што імёны герояў балета — Азер і Байджан — выпадковыя?

